

Justiční špičky: Iva Brožová

eFocus

Rozhovor s předsedkyní Nejvyššího soudu o tom, jakým největším výzvám soud čelí nebo o tom, proč je práce soudců na prvních stupních neefektivní. Zmíníme také problémy ohledně kreace orgánu, který by měl soudce zastupovat. „Interpretace a aplikace nového občanského zákoníku bude fungovat opravdu jen při vědomí toho, že budou všichni soudci přesvědčeni, že povede k lepšímu,“ říká Iva Brožová.

Jezdíte do této budovy již více než 12 let. Není to již rutina?

„Určitě Vám neuniklo, že jsem od nástupu do této funkce čelila celé řadě sporů. Musím říct, že jsem asi tak před rokem začala ráno vstávat s pocitem, že se stal zázrak, protože jdu plnit své pracovní úkoly ve smyslu jakéhosi „stereotypu všedního dne“. To bylo něco úžasného.“

Profesní profil

Já bych se vrátil trošku na začátek, do roku 2002. Když jste začínala, měla jste vize o tom kam by měl soud směřovat, jak byste v jeho čele chtěla působit. Podařilo se?

„Mým největším cílem tehdy bylo, infikovat toto prostředí doktrínou hodnotového nazírání na právo, proto jsem vlastně přecházela z Ústavního soudu na Nejvyšší soud. Zjednodušeně řečeno, jestliže bylo v obecné justici převažujícím přístupem k procesu nalézání práva, lpění na doslovném znění textu zákona a přeceňování významu procesních pravidel, tak naopak Ústavní soud šel jinou cestou. Vyšel z názoru, že právo a právní stát se nevyčerpává textem zákona a že právem je jenom to, co je v souladu s hodnotovým řádem. Hodnotový řád vymezoval nejen Listinu základních práv a svobod, tedy pozitivněprávně, ale i dalšími hodnotami ve smyslu ideálně typických tvarů prověřených časem. De facto šlo o reakci na fašistickou a komunistickou totalitní minulost, během níž se jasně ukázala možnost zneužití práva ke kriminalizaci a likvidaci jednotlivce, jak přesvědčivě dokládají Norimberské rasové zákony nebo zákony proti třídnímu nepříteli“.

Myslíte si, že se Nejvyšší soud České republiky k dnešnímu dni drží principu reflektovat hodnotový řád a nenechat se slepě vodit paragrafy ?

„Určitě už najdete judikaturu Nejvyššího soudu, která jde tímto směrem.“

A myslíte si, že se v souladu s tímto směrem daří Nejvyššímu soudu udržovat právní jistotu? Není to někdy úplně to samé...

„Právní jistota je pojem, který až tak moc nemám tendenci přeceňovat. Vycházím z názoru, který je potvrzen tradičně demokratickými zeměmi a který se také opírá o zkušenosti z obou totalit. Vycházím totiž z práva na individuální posouzení věci jako nosné kategorie. Toto právo máme také zakotveno jak v Ústavě, tak mezinárodních úmluvách, které tvoří součást ústavního pořádku. Naopak právní jistota není výslovně, v ústavní rovině nebo mezinárodními smlouvami, chráněná hodnota. Nicméně právní jistota a předvídatelnost jsou také velmi významné prvky právního státu. Do ústavní roviny ale dosáhnou jen prostřednictvím principu rovnosti před zákonem. Takže já hypertrofii tlaku na právní jistotu nemohu sdílet, neboť vždycky jsou ve hře i jiné ústavně chráněné hodnoty, zejména zmíněné právo na individuální posouzení věci.“

Zmiňuji to proto, že veřejnost je na předvídatelnost velmi citlivá.

„Nedomnívám se, že mám právo hovořit jménem veřejnosti.“

Zmínili jsme Vaše vize, když jste sem přicházela. Změnil se za dvanáct let Váš pohled na Nejvyšší soud, kam by měl směřovat?

„Budoucnost Nejvyššího soudu vidím a spojuji s řadou nových, mladých soudců, kteří jsou velmi otevřeni procesu nalézání práva nejen ve smyslu poskytování individuální spravedlnosti, ale také ve smyslu naplňování druhé, neméně významné funkce Nejvyššího soudu, kterou je sjednocovací funkce, avšak na bázi názorové plurality.“

Co byste zařadila mezi nejdůležitější výzvy Nejvyššího soudu? Místopředseda jako jeden z velkých úkolů, které je třeba dotáhnout, zmiňuje právě sjednocování.

„Je to aktuálně největší výzva, v návaznosti na nový občanský zákoník. Soukromé právo bude třeba znovu judikovat. Na přístupu soudců Nejvyššího soudu k interpretaci a aplikaci nového občanského zákoníku bude velmi záviset, zda kodex bude skutečně uveden v život, a to ve všech aspektech, které zákonodárce považoval za podstatné. Jmenovitě mám na mysli například přirozenoprávní nazírání na právo nebo princip smluvní autonomie. Půjde také o to, aby ne po deseti letech, ale v rozumné době byl nový kodex předvídatelně aplikován. Ale bude to velký úkol.“

Média by napsala: „Nejvyšší soud je připraven a nebude nic brzdit“.

„V tomto smyslu to chápu. Pro nás je to velká výzva a oceňuji odhodlání kolegů jít do interpretace a aplikace nového občanského zákoníku.“

V řadě rozhovorů jste kritizovala novoroční amnestii. Ustálila se již situace, popraly se s tím soudy?

„Nemyslím si. Stín amnestie je stále živý problém justice a promítl se i do právního vědomí občanů,“ neboť amnestie vedla k zastavení trestního stíhání v oblastech majetkové, hospodářské trestné činnosti včetně úplatkářství a zneužití pravomoci úřední osoby, tedy v oblastech, kde je dlouhodobě společností pocíťována potřeba nápravy a kde byla také politickými elitami ujišťována o nápravě.“

Bývalý prezident Klaus měl někdy s justicí problémy. Byla nejistota ohledně Ústavního soudu. Nevycházel s některými představiteli justice. Jaká je situace nyní?

„Pan prezident Zeman začal komunikovat. Komunikace a dialog, i při názorové neshodě, vede ke schopnosti přijímat řešení, která budou reflektovat odlišný názor a v tomto smyslu budou mít novou kvalitu. Vznikl prostor pro respekt k odlišnému názoru, a to není málo.“

Máte pocit, že je soudní soustava v Česku funkční?

„Obecně věřím, že soudní soustava je funkční. Otázkou je, jestli je efektivní. Na nedávném zasedání Soudcovské Unie odezněl příspěvek, ve kterém bylo řečeno, že 80 procent práce soudce na prvním stupni spočívá v doručování a poučování. Toto není o nalézání práva a spravedlnosti, z pohledu merita věci. Soudci jsou garanty právního státu jen tehdy, když rozhodují o meritu věci, tedy o tom, kdo dluží, nedluží, krade, nekrade. Za to soudci berou své platy, v nichž se promítá odpovědnost za osud jednotlivého člověka. Pokud převážně doručují a poučují, protože to ukládá zákon, je soudnictví neefektivní.“

Jak by se soustava měla zefektivnit?

„Zjednodušila bych procesní pravidla. Je smutné, když si soudci soudu prvního stupně dokonce vyrábí přehledy, kdy, jak a koho mají poučovat. Z pohledu účastníků řízení je to absurdní. Stejně nevidí soudci do hlavy a jsou tak nuceni brát si advokáty“.

Je tu naděje na zjednodušení?

„Naději mám v popisu práce, jinak bych musela říct „děkuji, odcházím“. Věřím, že se věci zlepšit

mohou. Je ustanovena nová pracovní skupina k rekodifikaci civilního procesu. Doufejme, že půjde cestou zkušenosti a poznatků o neefektivní ochraně práv a nepůjde cestou dalších procesních pravidel, která budou oddalovat rozhodnutí o meritu věci.“

Snad to nebude trvat deset let...

„Pokud jde o Nejvyšší soud, ten nyní stojí před interpretací a aplikací nové právní úpravy dovolání. Bohužel jde o právní úpravu, která se koncentruje pouze na právní posouzení věci. Nejvyšší soud se stane jakýmsi badatelským pracovištěm, zatímco skutková stránka věci bude zakonzervována u soudů nižších stupňů. Problém je opět v tom, že i Nejvyšší soud je tu pro občany, což znamená, že pokud se na nás lidé obrací, tak i v rámci dovolacího řízení, chtějí, abychom řešili jejich konkrétní životní situaci, ve které se nachází. Skutkovou situaci. Mnoho jim nezáleží, podle jakého právního ustanovení ji posoudíme. Tato nová právní úprava nectí ani judikaturu Ústavního soudu, která staví na názoru, že skutková zjištění a právní posouzení jsou spojené nádoby.“

Máte pocit, že je Nejvyšší soud dostatečně přístupný veřejnosti a jak ho vlastně veřejnost vnímá?

„Pokud se podíváte do výzkumů veřejného mínění, stojíme si velmi dobře. Téměř tak, jako Ústavní soud. Nejvyšší soud podle těchto statistických údajů důvěru veřejnosti má.“

A ta přístupnost?

„To už nemohu úplně potvrdit...“

Je to dlouhá cesta.

„Ano, platí pro nás i podmínka povinného zastoupení advokátem. Nicméně přece jen rozhodujeme o mimořádných opravných prostředcích. Obecně i v ostatních evropských zemích se klade důraz na to, aby se „šetřily“ síly Nejvyššího soudu. Aby řešil věci, které jsou „hodny“ Nejvyššího soudu. Doposud se v této souvislosti pracovalo v procesním předpise s pojmem „věci zásadního právního významu“.

Velmi obecný pojem.

„Taky ho Ústavní soud zrušil (smích).“

Soustava státních zastupitelství by se měla, alespoň dle diskutované novely, zúžit ze čtyř na tři stupně. Jaký je Váš názor na možnost „zeštíhlení“ i soudní soustavy?

„Dovedu si představit, že se soustava zjednoduší a budeme mít jen třístupňovou soustavu a také tříčlankovou. Na začátku třístupňové soustavy ale čtyřčlankové konstrukce byl rozpad Československa. Politické elity rozhodly, že federální nejvyšší soud bude Nejvyšším soudem České republiky a z Nejvyššího soudu bude Vrchní soud. Od té doby nám tato anomálie zůstala. Faktem je, že zrušením čtyřčlankové soustavy se počet věcí, které musí soudy vyřešit, nezmění. Má také své ratio úvaha, že věci, týkající se základních lidských práv, se začínají soudit v prvním stupni u krajských soudů. O opravném prostředku musí přirozeně rozhodovat jiný než Nejvyšší soud. To vede k opodstatnění existence Vrchních soudů.“

Dlouhodobé téma je soudcovská „samospráva“ - jak zdůrazňujete. Jste zastáncem a mediálním propagátorem...

„Správně, já lpím na tom, že soudci by měli mít samosprávu, kterou odvozují z nálezů Ústavního soudu. Domnívám se, že právní stát může fungovat jedině tehdy, jestliže se respektují soudní rozhodnutí. Ať už jsou to nálezy Ústavního soudu nebo konečná rozhodnutí Nejvyššího soudu nebo vrchních či krajských soudů. Právní stát může fungovat jedině při respektování rozhodnutí moci soudní. Pokud mám dvě rozhodnutí Ústavního soudu, která hovoří jasnou řečí potud, že tu chybí „zastřešující, reprezentativní orgán samosprávného typu, pokud jde o soudnictví“, chci tento problém řešit, ale jen v tom smyslu, že budu respektovat nálezy Ústavního soudu. Nemohu dopustit, že se budou respektovat jen ta rozhodnutí Ústavního soudu, která se mi budou líbit...“

Nerespektování rozhodnutí Ústavního soudu je sám o sobě problém, který je živý.

„Když si špičky veřejného života vybírají, která rozhodnutí budou a nebo nebudou respektovat, může se stát, že překročíte-li dopravní rychlost a budete konfrontován s touto skutečností policistou, budete si osobovat právo mít poslední slovo, tj. rozhodnout se, zda budete policistu respektovat či ne. Taková společnost již nemá nic společného s demokratickým právním státem, ale s anarchií“.

Myslíte si, že se opravdu povede vytvořit orgán, který vize naplní? Že nevznikne hybrid?

„Jsem idealistka. Věřím, tomu, že když Ústavní soud vyšel z potřeby reprezentativního, soudní moc zastřešujícího orgánu samosprávného typu, udělám-li vše pro to, aby vznikl, vznikne.“

Dobře, jak by měl ale vypadat?

„Jako orgán, kde budou mít soudci většinové zastoupení. Jenom takový orgán můžu považovat za reprezentanta soudní moci. Jen takový orgán bude také garantovat dělbu moci. Ve chvíli, kdy soudci nebudou mít většinu, budeme experimentovat s nezávislostí soudní moci, tedy s celým třetím pilířem moci ve státě. Z mého úhlu pohledu není žádný prostor pro kompromisy tam, kde je ve hře nezávislost moci soudní. Udělala jsem si v tomto směru průzkum a z osmnácti zemí, kde orgán typu Nejvyšší rady soudnictví je, má čtrnáct z nich soudcovskou většinu.“

Bez toho to podle Vás nebude fungovat?

„Ne samosprávným způsobem ve smyslu reprezentativního orgánu moci soudní a ve smyslu dělby moci. Poslední jednání staví na paritě reprezentantů moci soudní, zákonodárné a výkonné. Už sama parita je ale problematická, neboť ve skutečnosti staví na rozhodnutí jednotlivce. A to toho, který v zájmu přijetí rozhodnutí uhne. Tíhu rozhodnutí tak nakonec ponese jeden jediný a to ten nejslabší – co uhne.“

Jste připravena jít proti modelu, který nebude odpovídat Vaším představám?

„Určitě. Připouštím, že již v tomto směru problém identifikovaný byl. Nemohu uvažovat jako ti, kteří souhlasí s paritou jen proto, aby tu konečně byla změna, protože se dosavadní model jeví vyčerpán. Pro mě je určující, že v právním státě mají všichni povinnost respektovat nálezy Ústavního soudu. Držím se toho, co je prověřeno a na čem fungují tradičně demokratické země. Jde mi o samosprávný orgán. To znamená většinu soudců. Parita je cosi co ochromuje funkčnost a schopnost efektivního rozhodování. Nelze argumentovat tím, že například kárné senáty nebo takzvané kompetenční senát jsou také složeny paritně.“

Proč?

„V kárném řízení přiměřeně platí trestní řád, tedy zásada in dubio pro reo. Tam mi nevadí, že v případě rovnosti hlasů senáty rozhodnou ve prospěch kárně obviněných. Nedá se argumentovat ani osvědčením parity u kompetenčních senátů. Ty rozhodují jenom o tom, kdo bude kterou věc meritorně rozhodovat. Samosprávný orgán však bude muset rozhodovat o meritu a to v řadě podstatných věcí, např. o kariérních postupech soudců, kárných návrzích.“

A závěrem, jak si představujete „ideálního soudce“?

„Jako člověka, který je mimořádně odborně zdatný a zároveň vystupuje do popředí jeho lidský rozměr. Jde totiž o to, že odbornost soudci sice umožňuje rozpoznat, co je a není v souladu s právem. Je to ale jeho lidský rozměr, který soulad nebo nesoulad dokáže uvést v život. Každý soudce musí také chápat výkon funkce soudce jako službu, což jinými slovy znamená, že účastník každého řízení musí být jeho subjektem a ne objektem. A že i činnosti represivní povahy nikdy neznamenají panství nad jednotlivcem.“

Děkujeme za rozhovor.

Další články:

- [Půl roku po účinnosti novely stavebního zákona](#)
- [Rozhovor s Adamem Vojtěchem](#)
- [Video rozhovor s Danielou Kovářovou](#)
- [Video rozhovor s Martinem Maisnerem](#)
- [Video rozhovor s Monikou Novotnou](#)
- [Video rozhovor s Robertem Nerudou](#)
- [Video rozhovor s Michalem Vepřekem](#)
- [Video rozhovor s Robertem Němecem](#)
- [Video rozhovor s Michalem Hinkem](#)
- [Video rozhovor s Janem Pořízkem](#)
- [Video rozhovor s Martinem Nedelkou](#)